

Quell merdé horrible de via Merulana - Carlo Emilio Gadda

N'hi ha prou de llegir el títol de la traducció catalana d'aquesta novel·la per adonar-se que la llengua hi té un paper preponderant. En efecte, *Quer pasticciaccio brutto de via Merulana* és coneguda per la riquesa de registres i dialectes que hi incorpora Carlo Emilio Gadda (Milà 1893, Roma 1973). Els diàlegs que mantenen els diferents personatges són una recreació del parlar popular, que contrasta vivament amb el tònic analític i pedantesc del narrador. A cada moment, però, aquest narrador s'impregna del parlar vulgar, i vulgar significa sobretot situat al marge de la normativa. Com a traducció profusament agramatical, *Quell merdé horrible de via Merulana* corre el perill de situar-se al centre d'una vella polèmica: la que contraposa purisme i versemblança, essències i carrer, estàndard i parracs, normalització i normalitat. El referent immediat és la traducció de l'*Ulisses* que va fer Joaquim Mallafrè, fidel a l'original en el benentès de la traïció lingüística.

L'oposició entre una història sòrdida i una llengua exuberant em porta a la memòria un dels pocs llibres de lectura obligatòria que vaig llegir amb plaer: *Tiempo de silencio*, de Luis Martín-Santos, publicat cinc anys després de *Quer pasticciaccio...* Totes dues novel·les passen un registre mèdico-científic pels barris populars de l'urbs, totes dues han estat dutes al cinema i curiosament totes dues estan inacabades.

El fet que a *Quer pasticciaccio brutto de via Merulana* li manqui conclusió, però, no l'ha privat (potser al contrari) de convertir-se en una obra de culte: el mitjà és el missatge. Al capdavant, Gadda va deixar altres novel·les inconcluses. Darrere les aparences enganyoses, els encobridors interessats i els mòbils pendents hi ha tan sols la llengua. A les derivacions successives en les sospites, als interrogatoris en cercle, a les indagacions i les pistes escapçades els correspon un llenguatge artificios, recargolat, sense pressa ni objectius visibles. Quan Gadda atrapa una situació hi juga com un cadell: li dóna la volta, li explora tots els racons, l'observa des de diverses perspectives, la llença enlaire, la descompon i la torna a deixar com era per continuar la narració. L'autor es deixa arravatar per aquestes sinuositats, que semblen importar-li més que el desenllaç: la llengua perd la càrrega referencial i esdevé la protagonista. Les descripcions, i en particular els retrats, no tenen l'objectiu de contribuir al coneixement de persones implicades en l'acció, sinó que accedeixen a un estatus autònom, gairebé pictòric, al marge de la trama. El robatori i l'assassinat a via Merulana 219, escala A, són un pretext on desplegar-hi la imaginació lingüística.

No es tracta, però, de complicar el codi de manera gratuïta. La idea no es pot dissociar de la paraula, ja que no existeix un mateix significat que es pugui articular de diverses maneres (senzilla, normal, gaddesca), sinó que cada articulació expressa un nivell de significació propi. Vegem-ne un exemple que inclou un abrupte canvi de registre i la peculiar puntuació de Gadda: «Una difusa i delicada ovaricitat, això mateix, els banyava, a totes, la tija de l'ànima: com essències antigues, a la terra i als pradals de

Marsica, la tija d'una flor: llargament premudes que esclataven després en el suau perfum de la corol·la; que la curola d'elles, en canvi, era el nas, que se'l pudien mucâ tant com vulguessin.»

Carlo Emilio Gadda va començar a escriure als anys vint, però no va ser fins als anys seixanta, quan es produeix la publicació de *La reconeixença del dolor* que va ser reconegut per la minoria: la majoria no la va buscar mai. Davant el realisme o, més ben dit, el neorealisme de l'època, que utilitzava la llengua com si fos un instrument no problemàtic, la seva obra va posar l'accent en el vehicle lingüístic. Contra les modes imperants a l'època, va continuar el seu trajecte en solitari: el trajecte de l'escriptor que, en comptes de posar un mirall al costat del camí, el trenca en mil bocins per convertir-lo en calidoscopi; en comptes de doblegar-se a la llengua, se'n serveix; en comptes de limitar-se a combinar paraules, les inventa.